

УДК 338.432.009.12

М. М. Ігнатенко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав

ORCID ID: 0000-0002-5713-7951

Л. Ю. Леваєва,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав

ORCID ID: 0000-0003-0697-2700

Л. О. Мармуть,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав

ORCID ID: 0000-0002-5589-9338

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.4

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК ДЖЕРЕЛА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

M. Ihnatenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,
Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University, Pereiaslav

L. Levaieva,

PhD in Economics, assistant professor, assistant professor of the Department of Economics,
Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University, Pereiaslav

L. Marmul,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics,
Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University, Pereiaslav

COMPETITIVE ADVANTAGES AS A SOURCE OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF FARMS AND AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено зміст конкурентних переваг, позицій, конкурентоспроможності суб'єктів господарювання агросфери. Визначено підходи до виявлення, види, чинники утворення та здійснено класифікацію конкурентних переваг. Встановлено, що класифікації підходів базуються на визначенні ролі певної сукупності чинників у забезпеченні конкурентних переваг. Обґрунтовано загальні принципи, які дають конкурентні переваги виробникам. Визначено, що конкурентні переваги є спроможністю господарств і підприємств до конкурентоспроможного розвитку завдяки сформованому конкурентному потенціалу. Основними характеристиками конкурентних переваг є безперервність впливу. Особливу увагу присвячено ідентифікації фактичних і можливих або потенційних конкурентних переваг. Встановлено, що вони є джерелом утворення конкурентоспроможності господарств і підприємств, отже, і здійснення організаційно-економічних пріоритетів їх розвитку. На їх збереження й направлені пріоритетні завдання та напрями господарювання.

The article explores the content of competitive advantages, positions, competitiveness of the economic entities of the agricultural sphere. The approaches to identification, types, factors of formation are determined and the classification of competitive advantages is made. It is established that the classifications of approaches are based on determining the

role of a certain set of factors in providing competitive advantages. The general principles that give competitive advantages to manufacturers are substantiated. It is determined that competitive advantages are the ability of farms and enterprises to competitive development due to the generated competitive potential. The main characteristics of competitive advantage are continuity of influence. Particular attention is given to identifying actual and potential or potential competitive advantages. It is determined that the process of formation of competitive advantages consists in timely identification of factors, estimation of the achieved competitive position of farms and agricultural enterprises, identification of deviations from the selected ideal variant of development, establishment of the reasons for these deviations, appropriate adjustment of certain areas of economic activity. It is established that they are a source of formation of competitiveness of farms and enterprises, and consequently realization of organizational and economic priorities of their development. In turn, their priorities and directions of management are directed at their preservation. Since competitiveness combines the efficient use of economic potential and the ability to respond adequately to changes in the market, it is advisable to take into account both the domestic and market capabilities of the business entities in the agrosphere. Given the multifaceted nature and importance of competitiveness for each farm and enterprise, the timely and accurate assessment will help identify the problems in the business and maintain and strengthen its competitive position. Experience in the functioning of business structures in the agro-industry has shown that it is not enough to ensure competitiveness. Sustainable growth provides a sustainable advantage, the process of achieving and retaining benefits must be continuous.

Ключові слова: фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, конкурентні переваги, конкурентоспроможність, джерела, чинники, організаційно-економічні пріоритети, розвиток, управління.

Key words: farms, agricultural enterprises, competitive advantages, competitiveness, sources, factors, organizational and economic priorities, development, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основою розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств будь-якої країни є, передусім, їх конкурентоспроможність, а також конкурентоспроможність сільськогосподарської сфери та продукції як на національному, так і на світовому аграрних ринках. Тому всебічне підвищення конкурентоспроможності є важливим організаційно-економічним пріоритетом розвитку, стратегічною метою суб'єктів господарювання агро-сфери. Це тим більше слушно, враховуючи стрімке зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті країни, формуванні дохідної частини державного бюджету та експортного потенціалу й забезпечення валютних надходжень.

З іншої сторони, стійкий конкурентоспроможний розвиток як важливий організаційно-економічний пріоритет суб'єктів агросфери в умовах дестабілізуючого впливу кризових явищ та посилення глобалізаційних процесів, можливий лише за наявності сформованих відповідних конкурентних переваг. У сучасних умовах господарювання для того щоб вижити та зберегти і посилити свої позиції на аграрних ринках, фермерським господарствам і сільськогосподарським підприємствам необхідно постійно займатися пошуком шляхів і методів збільшення конкурентних переваг.

Адже саме вони є джерелами забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку, що на сьогодні є найважливішим завданням при розробці та прийнятті управлінських рішень. Вивчення конкурентних переваг має велике значення для управління господарствами і підприємствами, оскільки розвиток їх як організацій неминує пов'язаний з конкуренцією і протистоянням на ринку іншим виробникам і постачальникам аналогічної продовольчої продукції. До того ж конкурентні переваги на глобальному аграрному ринку є основою міжнародного поділу праці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання пріоритетів розвитку сільськогосподарських підприємств висвітлювалось у програмних документах розвитку сільськогосподарських підприємств національного, регіонального та місцевого рівня. Вони розроблялися у працях провідних вітчизняних та зарубіжних економістів-аграрників: В. Андрійчука, Р. Бруханського, І. Боришкевича, А. Воронкової, В. Гейця, А. Гальчинського, І. Должанського, О. Єрмакова, Ю. Іванова, Я. Кашуби, В. Кошельник, О. Петрикової, Г. Підлісецького, П. Саблука та ін. Їх визначення та досягнення є важливим завданням власне суб'єктів господарювання агросфери. Проте часто заяви

Таблиця 1. Тракткування поняття "конкурентні переваги підприємств" та їх зміст

Автор	Визначення
Ю. Іванов [1]	Конкурентні переваги – це «..позитивні відмінності підприємства від конкурентів в деяких або в усіх видах діяльності, які забезпечують підвищення соціально-економічної ефективності в короткостроковому періоді й виживання в довгостроковому за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього оточення та умов конкурентної боротьби, що змінюються»
І. Боришкевич [3]	Конкурентні переваги – це унікальні сильні сторони підприємства по відношенню до конкурентів, що поєднують в собі кращі елементи ведення бізнесу, такі як маркетинг, застосування технологій, організацію діяльності на інноваційній платформі, тобто це все те, що робить продукцію чи послугу ексклюзивною, забезпечуючи підприємству конкурентоспроможність
С. Близнюк, А. Остапенко [7]	Сукупність ключових відмінних від суперників чинників успіху, які сприяють забезпеченню підприємству стійкої лідируючої конкурентної позиції на ринку на певний період
І. Шаповалова [8]	Конкурентна перевага – ступінь відмінності від конкурента як внутрішнього, так і зовнішнього походження, спрямований на забезпечення стійкої конкурентної позиції на тривалий період
А. Левицька [9]	Конкурентними перевагами підприємства є сукупність комбінацій наявних у нього ресурсів (сировинних, просторових, трудових, управлінських, технологічних, інформаційних, маркетингових та ін.) та способів їх використання, які забезпечують йому ширші можливості виробництва і реалізації продукції порівняно з його конкурентами
І. Варга [10]	Конкурентні переваги є сумою основних факторів успіху, які дозволяють забезпечити стійкі позиції підприємства на ринку в довгостроковому періоді
Є. Діденко [11]	Конкурентні переваги можна охарактеризувати як сукупність відмінних від підприємств-суперників ключових факторів успіху, що забезпечують суб'єкту господарювання стійку конкурентну позицію на ринку

про це залишаються декларативними через відсутність розуміння чинників їх формування та джерел здійснення. У цьому контексті визначення конкурентних переваг як джерел їх формування та досягнення є своєчасним та актуальним завданням.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення змісту, видів та проявів конкурентних переваг фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств як джерел формування та здійснення організаційно-економічних пріоритетів їх стійкого конкурентоспроможного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження сутності поняття "конкурентна перевага" в наукових працях потребує конкретизації та розмежування. Так, Ю. Іванов виділяє три підходи до визначення категорії конкурентної переваги: компаративний підхід (конкуренція розглядається як здатність випереджати суперників); ресурсний підхід (заснований на здатності підприємств до ефективно-

го використання наявних ресурсів); ціннісно-компетентнісний підхід [1].

Петриківа О.С. виділяє 5 підходів стосовно формування даного поняття: "Ресурсний", тобто базою для конкурентних переваг є дослідження факторів, які сприяють конкурентоспроможності; "Управлінський" — увага приділяється додатковим факторам впливу та ефективній політиці; "Інвестиційний" — за головний фактор формування переваг пропонувався спрямування інвестиційних ресурсів в людський капітал; "Інноваційний" — ґрунтується на визнанні інновації, акцентується увага на появі інтелектуальної переваги" найважливішою є використання "ключових компетенцій". знань та умінь людей [2]. П'ятий підхід — "комбінований", формується завдяки продуктивності усіх ресурсів. Визначається, що переваги — це ефективність використання всіх ресурсів.

Боришкевич І.І. поняття конкурентних переваг класифікує за шістьма підходами: якісний (увага сконцентрована на якісних параметрах продукції та підприємства); ресурсний (визначено, що основу переваг складають ресурси); ексклюзивний (основу переваг складають ексклюзивні цінності); адміністративний (перева-

ги залежать від впливу управлінців підприємства); просторовий (переваги залежать від займаної конкурентної позиції); домінуючий (підприємство займає домінуюче положення за рахунок наявності певної сукупності переваг) [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що класифікації підходів базуються на визначенні ролі певної сукупності чинників у забезпеченні конкурентних переваг. Прогресивний розвиток суспільства та поява нових джерел забезпечення конкурентних переваг дедалі більше розширюють поле дослідження даної категорії. Існують різні точки зору стосовно тлумачення конкурентних переваг. Вперше поняття "конкурентна перевага" було досліджене М. Портером, який конкурентну перевагу визначає як перевагу фірми в якійсь сфері випуску товарів при порівнянні з іншими конкуруючими фірмами [4].

Должанський І. розглядає ресурсну концепцію формування конкурентних переваг, пов'язуючи її з ефективністю використання наявного ресурсного потенціалу агроформування [5]. Стельмашук Н.А. пов'язує конкурентну перевагу із сукупністю системоутворюючих факторів, що різноспрямовані та визначають її стійкість та ефективність [6]. Трактують поняття "конкурентні переваги підприємства" з позиції різних вчених наведено в таблиці 1.

У працях більшості українських вчених, як правило, висвітлюються окремі західні теоретичні розробки, що свідчать про відсутність єдиного системного підходу до теорії й методології аналізу й оцінки конкурентних переваг. Основними підходами, що використовуються у світовій практиці до оцінки конкурентних переваг та конкурентоспроможності підприємств і організацій, є: 1) метод, що базується на теорії ефективної конкуренції; 2) методи, що базуються на теорії конкурентних переваг; 3) підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі визначення конкурентоспроможності товару; 4) метод бенчмаркінгу.

Конкурентні відносини є, таким чином, іманентно властивими суб'єктам господарювання у сфері аграрного бізнесу. Це зумовлює важливість розробок стратегій конкурентної боротьби й організаційно-економічних пріоритетів розвитку на засадах конкурентних переваг з урахуванням інших чинників впливу для господарств і підприємств, які функціонують на насиченому аграрному ринку. Сільськогосподарське виробництво до того ж має низку різнорівневих особливостей, які варто врахо-

увати під час обґрунтування концепції формування та використання їх конкурентних переваг. Принциповим завданням при формуванні конкурентоспроможності фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств є вивчення чинників, що найбільшою мірою впливають на їх діяльність і продукцію. У сукупності чинники, які впливають на конкурентоспроможність, обумовлюють значні зміни у їх розвитку.

Знання чинників й того впливу, які забезпечують конкурентні переваги в ринкових умовах, в інтеграційних умовах (ЄС, ГУАМ тощо) є важливим для управління конкурентоспроможністю господарств і підприємств. Прояви конкурентних переваг визначаються зовнішніми і внутрішніми чинниками, які впливають на їх функціонування. Отже, позиція суб'єктів господарювання на аграрному й інших ринках залежить від зовнішніх чинників і, головним чином, уміння їх врахувати і використовувати для досягнення пріоритетних стратегічних цілей. З урахуванням визначених у роботі чинників впливу та їх класифікації, нами запропоновано сукупність і систематизацію основних конкурентних переваг фермерських господарств й аграрних підприємств.

Конкурентна перевага господарств і підприємств, ефективність її використання та стійкість визначаються сукупним різноспрямованим впливом множини факторів. Більше того, ті ж самі фактори в різних умовах можуть як підсилювати, так і послабляти конкретну конкурентну перевагу. Наприклад, сучасна технологія сприяє створенню переваг у сфері дизайну упаковок, якості, але може збільшити собівартість продовольчої продукції через зростання амортизаційних та інших відрахувань у зв'язку з високими витратами на її реалізацію.

Тому під час вивчення конкурентних переваг особливе значення має системно-структурний підхід. Його використання забезпечує врахування та виділення найбільш важливих факторів, які впливають на господарські суб'єкти, що порівнюються [12]. Формування та використання конкурентних переваг фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств забезпечує підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки, отже, сприяє вирішенню проблем щодо забезпечення стійкого розвитку аграрних ринків, продовольчої безпеки, наповнення бюджетів, зайнятості й добробуту населення.

Конкурентоспроможність господарств і підприємств — це здатність виробників і продавців товарів конкурувати (змагатися) зі своїм

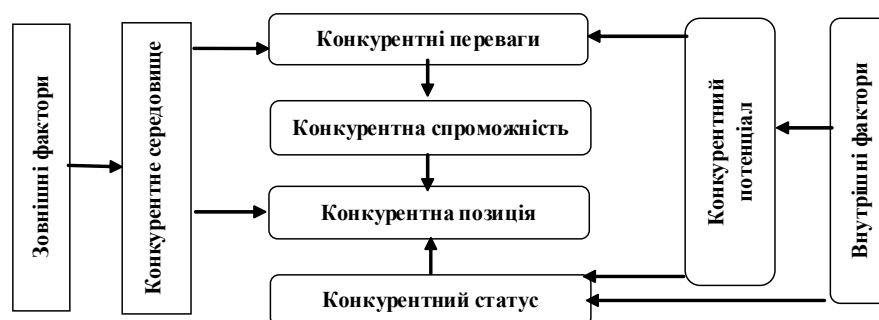

Рис. 1. Структурно-логічна схема єдності понять "конкурентні переваги", "конкурентний потенціал", "конкурентна позиція" фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств

суперниками, котрі поставляють на ті ж аграрні ринки аналогічні сільськогосподарські або продовольчі товари. У такій конкурентній боротьбі за опанування ринками для залучення покупців використовуються реклама, зниження цін, підвищення якості продукції, надання допродажних і післяпродажних послуг. Конкурен-тоспроможність означає ступінь переваги од-ного суб'єкта господарювання в порівнянні з іншими, конкуруючими суб'єктами, які ви-робляють продукцію аналогічного призначення.

Конкурентна перевага — це ексклюзивна цінність, якою володіють фермерські гос-подарства й сільськогосподарські підприємства і яка дає їм перевагу перед конкурентами [13]. На національному й світовому аграрних ринках це пов'язано з національним та міжнародним по-ділом праці. Загальні принципи, які дають кон-курентні переваги виробникам:

- усвідомлена націленість всіх і кожного працівника окремо на дію, на продовження роз-початої справи;
- близькість господарств і підприємств до клієнтів та споживачів;
- стимулювання, мотивація і створення творчої атмосфери у колективі;
- зростання продуктивності завдяки вико-ристанню здібностей людей і їх бажанням пра-цювати, впровадженню інновацій;
- простота організації, мінімум рівнів управління та службового персоналу у струк-турі господарств і підприємств;
- уміння бути гнучким у системному управ-лінні забезпечення пріоритетів розвитку.

Також керівництву потрібно тримати під жорстким контролем найбільш важливі про-блеми і передавати підлеглим менш важливі. Конкурентні переваги тісно пов'язані із таки-ми поняттями, як "конкурентний статус", "кон-курентна позиція", "конкурентний потенціал". Конкурентний статус пов'язується з таким ста-ном суб'єкта аграрного господарювання, який

"характеризується конкурентним потенціалом, ключовими компетенціями, правами і зобов'я-заннями, повноваженнями, що витікають з його бізнес-позиції на конкурентному ринку".

Під конкурентною позицією М. Ігнатенко, Л. Мармуль розуміють позицію за критеріями фінансової стійкості, структури і динаміки ви-робництва, якості і ціни продукції, яку суб'єкт аграрного господарювання займає у певній га-лузі порівняно з конкурентами на відповідних ринках [14]. Таким чином, конкурентні перева-ги є спроможністю господарств і підприємств до конкурентоспроможного розвитку завдяки сформованому конкурентному потенціалу. Основними характеристиками конкурентних переваг є безперервність впливу, тобто процес забезпечення конкурентних переваг має бути постійним; цілеспрямованість — забезпечення конкурентних переваг має бути узгодженим із стратегічними цілями функціонування та організаційно-економічними пріоритетами розвитку фермерських господарств і сільсько-господарських підприємства.

На нашу думку, для них слід розрізняти по-тенційні та фактичні конкурентні переваги. По-тенційні конкурентні переваги визначаються можливостями і можуть забезпечувати потен-ційну конкурентоспроможність. Фактичні пе-реваги можуть як відповідати, так і не відпові-дати потенційним, тобто бути як меншими (у випадку неефективного управління), так і більшими за потенційні (у випадку ефективно-го системного управління конкурентними пе-ревагами). Сутність та взаємозв'язок понять "конкурентні переваги господарств і під-приємств", "конкурентний потенціал", "конку-рентна позиція" та факторів їх формування наведені на рисунку 1.

Процес формування конкурентних переваг полягає у своєчасному виявленні факторів, оцінці досягнутої конкурентної позиції фер-мерських господарств і сільськогосподарських

підприємств, виявленні відхилень від вибраного ідеального варіанту розвитку, встановленні причин цих відхилень, відповідному коригуванні окремих напрямів господарської діяльності. Досягненню конкурентних переваг має передувати аналіз наявних переваг та оцінки фактичної позиції господарств і підприємств. Початковим етапом оцінки конкурентних переваг є аналіз чинників впливу на їх забезпечення. Від визначення впливу кожного чинника залежить достовірність оцінки конкурентоспроможності та конкурентних переваг.

На нашу думку, не всі чинники є керованими з точки зору управління суб'єктів господарювання [15, с. 68]. До зовнішніх чинників вони можуть лише адаптуватися, тобто основна увага має бути зосереджена на оцінці впливу внутрішніх чинників на підвищення адаптаційних характеристик. Зрозуміло, що зовнішні чинники можуть носити досить виражений характер впливу, але зовнішній вплив відчувають на собі всі учасники агросфери, хоча на кожне господарство й підприємство вони діють по-різному. Розроблений ними дієвий адаптаційний механізм, як складова механізму управління конкурентними перевагами, дозволить навіть несприятливі на перший погляд зовнішні умови використати з певними вигодами.

Конкурентні переваги фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств є також основою забезпечення соціально-економічної безпеки, що дозволяє їм стійко функціонувати. Як показав аналіз, не існує єдиної думки вчених з приводу того, які саме чинники необхідно брати за основу при оцінці конкурентоспроможності. Так, більшість авторів виділяє: ресурсні можливості й власне виробництво, рівень менеджменту, маркетингові стратегії, кадровий потенціал, результати фінансово-економічної діяльності, імідж і ділову репутацію, інноваційно-інвестиційне забезпечення і т.д. Оскільки конкурентоспроможність поєднує в собі ефективне використання економічного потенціалу та здатність адекватно реагувати на зміни на ринку, то для її оцінки доцільно враховувати як внутрішні, так і ринкові можливості суб'єктів господарювання агросфери.

ВИСНОВКИ

Враховуючи багатогранність та важливість для діяльності кожного господарства і підприємства такої складної категорії, як конкурентні переваги, вчасна та достовірна оцінка дасть змогу визначити проблеми в діяльності та утримати і зміцнити свої конкурентні позиції.

Досвід функціонування підприємницьких структур галузей агросфери показав, що для забезпечення конкурентоспроможності здобуття конкурентної переваги недостатньо. Стійке зростання забезпечує стійка перевага, тобто процес досягнення та утримання переваг повинен бути постійним.

Література:

1. Іванов Ю.Б., Орлов П.А., Іванова О.Ю. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2008. 352 с.
2. Петриквіва О.С., Гунько Д.В. Теоретичні підходи до визначення — поняття "конкурентні переваги регіону". Проблеми економіки. 2012. № 4. С. 107—114.
3. Боришкевич І.І. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2017. Вип. 12. Т. 1. С. 6—11.
4. Портер М.Е. Стратегія конкуренції. Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. К.: Основи, 1998. 390 с.
5. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
6. Стельмащук Н.А. Діагностика конкурентних переваг аграрних підприємств. Сталий розвиток економіки. 2013. № 4. С. 125—132.
7. Близнюк С.В., Остапенко А.В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 7. С. 41—42.
8. Шаповалова І.В. Конкурентні переваги підприємства: ретроспективний аналіз трактування термінів. Економіка та суспільство. 2017. Вип. 10. С. 427—432.
9. Левицька А.О. Конкурентні переваги підприємства: сутність та джерела формування. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. № 4, Т. 1. С. 51—54.
10. Варга І.Ф., Літвін О.М. Формування конкурентних переваг на підприємстві. Бізнес Інформ. 2013. № 1. С. 219—222.
11. Діденко Є.О., Даніленко А.К. Процес досягнення підприємством конкурентних переваг. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5265> (Дата звернення 04.05.2020).
12. Мармуль Л.О., Коваль С.В., Романюк І.А. Організаційно-економічні засади розвитку та вдосконалення структури ринку плодоовочевої продукції. URL: <http://www.visnyk-econom.uz>

hnu.uz.ua/archive/7_2_2016ua/26.pdf (Дата звернення 04.05.2020).

13. Саблук П.Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи. Економіка АПК. 2015. № 2. С. 10—17.

14. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Ідентифікація на сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сукупності форм організації діяльності селі. Агросвіт. 2019. № 17. С. 3—7.

15. Качан Д.А. Пріоритетні напрями розвитку ресурсного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2016. № 3—4 [62]. С. 66—70.

References:

1. Ivanov, Yu.B. Orlov, P.A. and Ivanova O.Yu. (2008), Konkurentni perevahy pidpryyemstva: otsinka, formuvannya ta rozvytok [Competitive advantages of the enterprise: evaluation, formation and development], VD "INZHEK", Kharkiv, Ukraine.

2. Petrykiva, O.S. and Hun'ko, D.V. (2012), "Theoretical approaches to definition — the concept of "competitive advantages of the region", Problemy ekonomiky, vol. 4, pp. 107—114.

3. Boryshkevych, I.I. (2017), "Strategic directions for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises", Visnyk Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Ekonomichni nauky, vol. 12, pp. 6—11.

4. Porter, M.E. (1998), Stratehiya konkurentsiyi [Competition strategy], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

5. Dolzhans'kyy, I.Z. and Zahorna, T.O. (2006), Konkurentospromozhnist' pidpryyemstva [Competitiveness of the enterprise], Tsentr navchal'noyi literatury, Kyiv, Ukraine.

6. Stel'mashchuk, N.A. (2013), "Diagnosis of competitive advantages of agricultural enterprises", Stally rozvytok ekonomiky, vol. 4, pp. 125—132.

7. Blyzniuk, S.V. and Ostapenko, A.V. (2011), "Competitive potential of entrepreneurship as a category of modern economic research", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 7, pp. 41—42.

8. Shapovalova, I.V. (2017), "The competitive advantages of the enterprise: a retrospective analysis of the interpretation of terms", Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 10, pp. 427—432.

9. Levyts'ka, A.O. (2012), "Competitive advantages of the enterprise: essence and sources of formation", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 4, pp. 51—54.

10. Varha, I.F. and Litvin, O.M. (2013), "Formation of competitive advantages in the enterprise", Biznes Inform, vol. 1, pp. 219—222.

11. Didenko, Ye.O. and Danilenko, A.K. (2016), "The process of achieving competitive advantage for the company", Efektyvna ekonomika, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5265> (Accessed 04.05.2020).

12. Marmul', L.O. Koval', S.V. and Romaniuk, I.A. (2016), "Organizational and economic principles of development and improvement of the structure of the market of fruit and vegetable products", available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_2_2016ua/26.pdf (Accessed 04.05.2020).

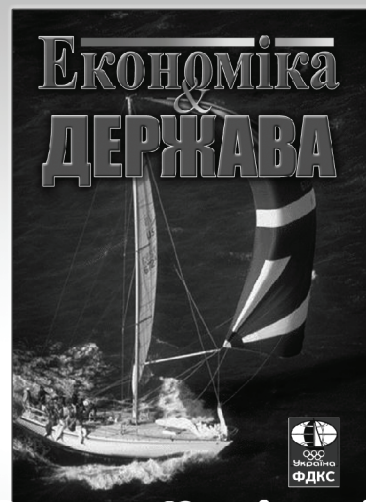
13. Sabluk, P.T. (2015), "The state and directions of development of agrarian reform", Ekonomika APK, vol. 2, pp. 10—17.

14. Ihnatenko, M.M. Marmul', L.O. Levaieva, L.Yu. and Romaniuk I.A. (2019), "Identification of agricultural service cooperatives in the aggregate forms of organization of village activity", Ahrosvit, vol. 17, pp. 3—7.

15. Качан, Д.А. (2016), "Priority directions of development of resource support of activity of agricultural enterprises", Innovatsiyna ekonomika, vol. 3—4 [62], pp. 66—70.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2020 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ
(Категорія «Б»)**

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73